

SAMOBOR, Trg kralja Tomislava

tivnih djela. Oko 1980. nastaje ciklus *Termičke formacije Made in Yugoslavia*, asocijativne skulpturalne forme velike plastične izražajnosti. U tome ciklusu istražuje odnose različitih materijala, gline i glazure u dodiru s vatrom. — Samostalno je izlagao u Rovinju, Ljubljani, Zagrebu, Splitu, Prištini, Beču, Osaki i Milanu. Sudjeluje na međunarodnim izložbama keramike u Zagrebu, Beogradu, Subotici, Cerviji, Gualdu Tadinu i Faenzi.

LIT.: A. Pedišić, Hanibal Salvaro—Hani (katalog), Split 1982. — G. Quien, Hanibal Salvaro—Hani (katalog), Zagreb 1984. — S. Staničić, *Suvremena hrvatska keramika* (katalog), Zagreb 1984. — M. Baričević, *Povijest moderne keramike u Hrvatskoj*, Zagreb 1986. Ma. B.

SALVARO, Lidija, keramičarka (Drenova, Srbija, 21. XII. 1931). Završila Školu primijenjene umjetnosti u Zagrebu, studirala kiparstvo na Akademiji u Beogradu. Izlaže od 1954. Radi tanjure, zdjele, vaze, ploče i svjetiljke u kojima sjedinjuje plastične i grafičke elemente. Najčešće se izražava u tehnikama majolike i sgraffita. — Sudjelovala na međunarodnim izložbama keramike u Parizu, Faenzi, Cerviji, Subotici i Zagrebu. Zastupljena na izložbi »Suvremena hrvatska keramika« u Barceloni 1986.

LIT.: M. Baričević, *Povijest moderne keramike u Hrvatskoj*, Zagreb 1986. Ma. B.

SAMAGER, arheol. lokalitet SZ od Pule, nazvan po crkvi Sv. Hermagore, trolisne građevine s nartekсом i poligonalnim vanjskim stranama bočnih apsida; građena je oko 500. god. (dimenzije 13,10 × 17,95 m). Ispod oltara u crkvi Sv. Hermagore nađen je 1906. relikvijar od bjelokosti, izrađen u Rimu u V. st. Gornja strana ukrašena je prikazom Traditio legis, prednja Kristovom apoteozom na Maslinskoj gori, stražnja Petrovim grobom u crkvi Sv. Petra u Rimu (građevna faza Konstantinova doba), a bočne strane Kristovim krštenjem i Prikazanjem Kristovim u hramu.

LIT.: A. Gnirs, *La basilica ed il reliquiario d'avorio di Samager presso Pola*, Atti e Memorie SIASP, 1908, 24, str. 5–48. — T. Buddensieg, *Le coffret en ivoire de Pola, Saint-Pierre et le Latran, Cahiers archéologiques*, 1959, 10, str. 157–195. — W. N. Schumacher, *Eine römische Apsiskomposition, Römische Quartalschrift*, 1959, 54, 3–4, str. 178. — H. Buschhausen, *Die spätromischen Metallschreine und frühchristlichen Reliquiare*, Wien 1971, str. 219, 310. — Arheološki muzej Istre—Pula (vodič), Pula 1978. Br. Ma.

SAMARICA, selo JI od Čazme. Župna crkva Sv. Katarine barokizirana je starija građevina, poduprta potpornjima, smještena na gradištu. Uz zaobljeno svetište nalazi se sakristija, a uz glavno pročelje vitki zvonik. U crkvi se nalaze barokni gl. oltar iz 1747, četiri oltara s kipovima zagrebačkoga kipara J. Weinachta (1750–53) i figuralno ukrašena propovjedaonica. — U blizini sela su dva poklonca starijega tipa u obliku zidanog stupca (Sv. Ilije) i u obliku stupca s nišama (Sv. Josipa). — U Samarici je nađen novac cara Proba.

LIT.: A. Horvat, *Pogled na značenje Čazme i čazmanskog kraja u minulim vjekovima*, Vijesti MK, 1963, 4, str. 106. — D. Baričević, *Josephus Weinacht, sculptor zagabienensis*, Rad JAZU, 1978, 381, str. 73–94. — Horvat—Matejčić—Prijatelj, *Barok*. A. Ht.

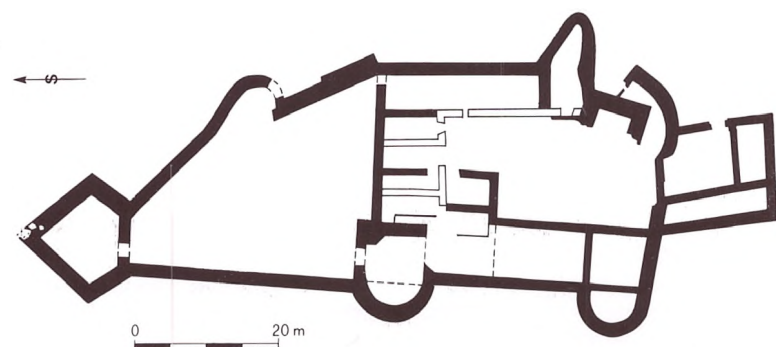
SAMATOVCI, selo Z od Osijeka. Na lok. Ehrenfeldov vinograd otkrivena je prapov. gradina opasana jarkom. Od arheol. predmeta najbrojniji su kameni artefakti: kremen i nožići, sjekire, strelice, čekići i brusevi; ističu se primjerci izrađeni od opsidijana. Keramički su nalazi pretežno fragmentarni, ali je nađen i 12 cijelih posuda te jedan kipič. Većina materijala pripada naselju sopotske kulture, koje je tu postojalo kroz čitav srednji i mlađi neolitik; skromno su zastupani nalazi badenske i vučedolske kulture.

LIT.: R. Drechsler-Bižić, *Samatovci — neolitsko naselje kod Osijeka*, Zbornik Matice srpske, 1956, 12. — S. Dimitrijević, *Sopotsko-lengyeljska kultura*, Monographiae archaeologicae, I, Zagreb 1968. Bo. Pr.

SAMOBOR, grad Z od Zagreba. Na području grada nađeni su arheol. predmeti iz prapovijesti i antike, a najvažniji su ilirsko-keltski »barbarski novci«, tzv. samoborci, te zlatni prsten, bliz langobardskom tipu prstenja iz VI. st. U nedalekom su Hamoru otkriveni tragovi rim. ceste. Poveljom Bele IV. iz 1242. S. se razvija kao slobodno trgovište. Poviše grada su ruševine velikoga *Staroga grada*, građenoga XIII–XVIII. st., napuštenoga u XIX. st.; očuvani su arhit. detalji počevši od doba romanike. U njemu se nalazila gotička kapela Sv. Ane. Grad su držale mnoge istaknute obitelji i osobe (Babonići, grofovi Celjski, Frankopani, Ungnadi, Erdődyji, Kulmeri, Kiepachi, Allnoch). Prigodom iskapanja nađeni su zanimljivi pećnjaci (XV–XVII. st.).

Podno grada je stari dio Samobora, *Taborec*, s drvenim kućama i gotičkom, barokiziranom crkvom Sv. Mihalja. Za kameno svetojsteno te crkve izrađena su lijepa vratašca od kovana željeza (XVI. st.). U crkvi su barokni oltari (glavni iz 1706, iz radionice I. Komersteinera; oltar Sv. Katarine iz 1736), nadgrobna ploča Ane Purthin (1589), kalež F. Saića (1665), zvono gotičkoga oblika, te zvono majstora Johannes Schulza iz Zagreba (1753). — S. ima nizove skladno proporcioniranih kuća iz XVIII. i XIX. st.; među njima se ističu kuće obitelji Kiepach, Allnoch, Reizer i Špigelski, a na glavnome trgu općinska zgrada. Gradio ju je po nacrtima B. Felbingera Angelo Chico (1824–26); željeznu ogradu balkona izradio je zagrebački majstor J. Korlin, a plakete F. Livadića i Lj. Šmidhena R. Valdec. U *Livadićevu dvoru*, nekada sastajalištu iliraca, smješten je muzej. Mnogobrojne umjetnine iz razdoblja XV–XX. st. čuvaju se u zbirkama obitelji Kirin i Sudnik, te u kurijama Dvoržak i Aleksander (radovi slikara A. O. Aleksandera, gotička i barokna plastika iz različitih eur. zemalja). Dvorac *Podolje* obitelji Praunsperger-Bošnjak, označen god. 1590, ima u prizemlju kasnogotički grebenasti svod, a na katu drveni strop iz 1696. U dvorcu se čuva staro pokućstvo, oružje, posuđe i mnogobrojne slike. Od dvoraca u okolici ističu se klasicistički *Balogovi dvori*. — Župnu crkvu Sv. *Anastazije* gradio je 1671–75. majstor Ivan (Hans) Allio iz Celja; starija se crkva spominje od 1334. To je prostrana jednobrodna građevina koja ima po tri bočne kapele i poligonalno svetište s potpornjima; uz gl. pročelje s renesansnim portalom diže se visok zvonik s baroknom kapom (zvono izveo u Zagrebu J. Friedmann, 1761). U crkvi se nalaze kameni barokni kip »Tužni Krist«, barokni moćnici te vrijedni kaleži iz XVII. i XVIII. st. Uz crkvu je klasicistički spomenik M. Bahovcu iz 1839. — Barokna franjevačka crkva Sv. *Marije*, građena oko 1722, prostrana je jednobrodna

SAMOBOR, tlocrt staroga grada

građevina s poligonalnim svetištem, s bočnim kapelama i visokim zvonikom uz pročelje. Veliku iluzionističku kompoziciju »Uznesenje Marijino« slikao je 1752. F. Jelovšek (loše restaurirana 1885). U crkvi se od mnogobrojnih umjetnina iz XVIII. st. ističu oltari iz 1735, dar biskupa J. Branjuga, propovjedaonica, dar N. Terihaja (umro 1750), gl. oltar iz 1752. te oltarne slike V. Metzingera iz 1734–35. U baroknome samostanu četverokutne osnove (1712–21) s unutrašnjim dvorištem (zdenac iz 1717) ima baroknih slika, posuda, pokaznica iz doba rokoka i bogata knjižnica s knjigama XVI–XIX. st. U Anindolu je barokna kapela Sv. Ane s baroknim oltarima, a poviše nje kapela Sv. Jurja (uklesana godina 1622; namještaj nestao za II. svj. r.). — Stara opatija Sv. Helene, koja se spominje od 1277, porušena je oko 1785. U kapeli na Gradišću (Sv. Filip i Jakov, spominje se 1622) nalaze se oltari iz 1652. i 1753, bakreni kotlić iz Hamora (1825) i misal s venec. bakrorezima (1666). Na groblju su spomenici Ivanu Perkovicu (I. Rendić, 1875) i Franu Hrčiću (V. Radauš), a na grobnici Gabrić lik Kristov (F. Ivanščaka). Muzej grada Samobora, osn. 1949, ima arheol., etnol., kulturnopov. i umj. zbirku predmeta iz samoborskoga kraja.

LIT.: Gj. Szabo, SG. — V. Noršić, Franjevački samostan u Samoboru, VjZA, 1929, str. 106–140. — I. Sudnik, Samobor, Samobor 1938. — A. Schneider, Popisivanje, Ljetopis JAZU, 1939, 51, str. 168–180. — V. Noršić, Samobor-grad, Samobor 1942. — Samobor 1242–1942, Zagreb 1943. — L. Dobronić, Kovane rešetke na arhitektonskim spomenicima sjeverne Hrvatske, Arhitektura, 1953, 4, str. 44. — Z. Vinski, Zlatni prsten nađen u Samoboru i nakit arhitektonskog tipa u VI. i VII. stoljeću, Tkalčićev zbornik, I, Zagreb 1955. — T. Stahuljak i O. Klobučar, Pečnjaci starih gradova Susjedgrada i Samobora, Tkalčićev zbornik, I, Zagreb 1955; II, Zagreb 1958. — L. Dobronić, Bartol Felbinger i zagrebački graditelji njegova doba, Zagreb 1971. — A. Horvat, Između gotike i baroka, Zagreb 1975. — Lj. Gašparović, O aktivnosti Ivana Komersteinera u Hrvatskoj, Peristil, 18–19, 1975–1976. — M. Brunović, Samobor, Ljubljana (s. a.). — Horvat—Matejčić—Prijatelji, Barok. A. Ht.

SAMOSTAN, zgrada ili sklop zgrada u kojoj žive redovnici u zajednici po pravilima svojega reda. S arhit. gledišta samostan je složena građevna cjelina koja zadovoljava potrebe smještaja ljudi i dobara, te obavljanja različitih djelatnosti (fizičkih i duhovnih) na određenu prostoru.

Premda imaju mnoge zajedničke značajke, samostani su različito arhit. oblikovani ovisno o posebnoj svrsi i zadaći reda, odnosno načinu života redovnika. Veličina crkve zavisi od broja redovnika, ali i od gospodarske moći samostana i, ukoliko postoji, od darežljivosti donatora. Veličina i oblik ostalih dijelova samostanskoga sklopa zavisi od broja redovnika i od vrste djelatnosti kojom se zajednica bavi. Ako je poljodjelstvo glavno zanimanje redovnika, prevladavati će gospodarski prostori, drugdje će glavno mjesto zauzimati kulturni prostori (skriptorij, knjižnica), negdje pak,

SAMOBOR, tlocrt franjevačkoga samostana

SAMOBOR, unutrašnjost franjevačke crkve Sv. Marije

napose ako je samostan na frekventnoj prometnici, društveni (hospicij). U prizemnome dijelu samostana, blizu ulaza, smještene su obično prostorije za posjetioce i za zajedničke čine redovnika (molitva, rad, blagovanje), a na katu dormitorij koji je u starijim razdobljima zajednički, a poslije u pojedinačnim ćelijama, te skriptorij i knjižnica.

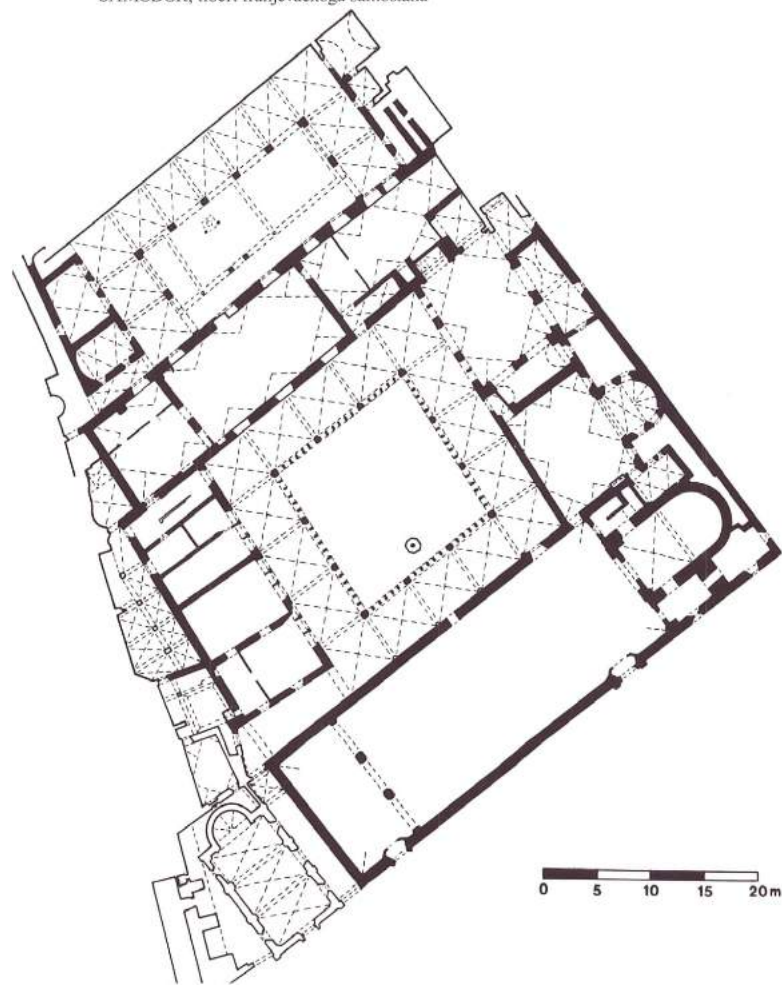
Samostani, kao relativno velik građevni zahvat, imaju uvijek jak utjecaj na prostorno oblikovanje sredine u kojoj nastaju, kao i na kulturu stanovanja i na gospodarstvo. Premda se grade u općim okvirima graditeljstva svojega doba, često se upravo iz samostana šire nove stilske težnje i značajke. Tako su benediktinci glavni širitelji romanike, cisterciti rane gotike, franjevci i dominikanci zrele gotike i renesanse, dok će isusovci i pavlini biti glavni nositelji baroka.

U doba ranoga i razvijenoga feudalizma (benediktinci) prevladava oblik samostana gdje se manje arhit. mase (stambene i gospodarske zgrade) kružno ili zrakasto smještaju oko jednoga većeg volumena (crkve sa zvonikom). Poslije se s jačanjem gradova i komunalnoga života pojavljuje novi, klaustrarski tip samostana, gdje se oko jedne »prazne« jezgre, klaustra, u pravokutnu prstenu nižu četiri relativno ravnopravna arhit. volumena. Gl. su nositelji toga tipa samostana najprije cisterciti, a potom u gradovima franjevci i dominikanci. U oba se tipa nalaze više ili manje zasebne arhit. jedinice koje su međusobno povezane zatvorenim (hodnici) ili poluzatvorenim (trijemovi) prostorima. Prvi se tip gotovo redovito nalazi osamljen u krajoliku, na velikim zemljišnim posjedima, dok drugi tip prevlada u gradovima, premda su i takvi samostani često uklopljeni u krajolike, ali u blizini naselja.

U zrelome sr. vijeku pojavljuje se još jedan, kombinirani tip samostana — kartuzija, gdje svaki redovnik unutar velikoga samostanskoga kompleksa ima vlastitu nastambu s vrtom. Te nastambe stoje u nizovima, a među sobom su povezane trijemovima ili hodnicima.

Premda se iz jednoga pisma Sv. Jeronima doznaje da je već poč. V. st. na našim otocima bilo više samostana i »velik broj« redovnika, teško je u nas govoriti o samostanskoj arhitekturi prije XI. st. Mali broj starijih samostana očuvan je tek djelomično u temeljima: Majsan pred Orebićima, Stipanska na Šolti, Šepan kraj Omišlja na Krku i Betika kraj Pule. Ti su samostani pripadali prvome valu redovništva na našoj obali a podizali su ih romanski redovnici. S pojavom benediktinaca ponovno počinje gradnja samostana; najstariji je samostan u Rižinicama u Solinu, sagrađen za vrijeme kneza Trpimira 852.

S pojavom franjevac i dominikanaca u XIII–XV. st. nastaje treće plodno razdoblje u gradnji samostana. U S krajevima Hrvatske u tome razdoblju samostane grade viteški redovi i pavlini. U XVII. st. glavni su nositelji samostanske gradnje isusovci. Velik broj samostana u Slavoniji i

0 5 10 15 20m